

Gebruik van kort bankkrediet nader bekeken

Ruim 70% van de Nederlandse bedrijven heeft wel eens kort bankkrediet opgenomen. Dit blijkt uit een enquête die in 1991 is gehouden door de Nederlandsche Bank. In dit artikel, dat is gebaseerd op de resultaten van de enquête, wordt het gebruik van kort bankkrediet door bedrijven geanalyseerd. Onderzocht wordt onder meer waarom bedrijven kort bankkrediet aantrekken, of zij hierbij wel eens problemen ondervinden en hoe snel zij het krediet weer aflossen.

In de zomer van 1991 heeft de Nederlandsche Bank een enquête gehouden onder ruim 1.800 Nederlandse bedrijven naar het hoe en waarom van de stijging van hun liquiditeitsbezit in de jaren tachtig. De uitkomsten van dat onderzoek zijn recentelijk gepubliceerd.¹ In de enquête waren onder andere vragen opgenomen over het gebruik van kort bankkrediet door bedrijven, dat immers gerelateerd is aan het liquiditeitsbeheer van bedrijven. Daar in genoemde publikatie een verklaring van de opgetreden stijging van het liquiditeitsbezit voorop stond, zijn de uitkomsten met betrekking tot het korte bankkrediet daarin vooral vanuit die invalshoek belicht. Zo werd onderzocht in hoeverre liquide bedrijven terughoudend zijn met het aflossen van kort bankkrediet. Behalve over het aflossingsgedrag kan aan de enquête-uitkomsten evenwel ook informatie worden ontleend over het gebruik van kort bankkrediet door bedrijven in het algemeen, zoals welke factoren volgens de bedrijven zelf een rol spelen voor hun vraag naar kort bankkrediet. In dit artikel worden de enquête-uitkomsten met betrekking tot dit aspect en andere aspecten van het gebruik van kort bankkrediet door bedrijven besproken.

De opbouw van dit artikel is als volgt. Alvorens de enquête-uitkomsten te presenteren wordt, aan de hand van de beschikbare statistieken, geïnventariseerd wat de macro-economische betekenis van kort bankkrediet is voor de financiering van Nederlandse bedrijven en welke kredietvormen daarbij worden onderscheiden. Vervolgens worden de resultaten van het enquête-onderzoek met betrekking tot het gebruik van kort bankkrediet door bedrijven besproken. De belangrijkste conclusies worden samengevat in de slotparagraaf.

Macro-economische betekenis

Om een indruk te krijgen van de macro-economische betekenis van kort bankkrediet voor de financiering van Nederlandse bedrijven, is in figuur 1 de vermogensstructuur van grote Nederlandse bedrijven weergegeven, gebaseerd op cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

De ene helft van het vermogen van bedrijven blijkt te bestaan uit externe schulden; de andere helft is samengesteld uit eigen vermogen (aandelenkapitaal en reserves) en voorzieningen. Van het schuldendeel is meer dan de helft kortlopend, in de desbetreffende CBS-statistiek gedefinieerd als schuld met een resterende looptijd van minder dan

Drs. L. de Haan

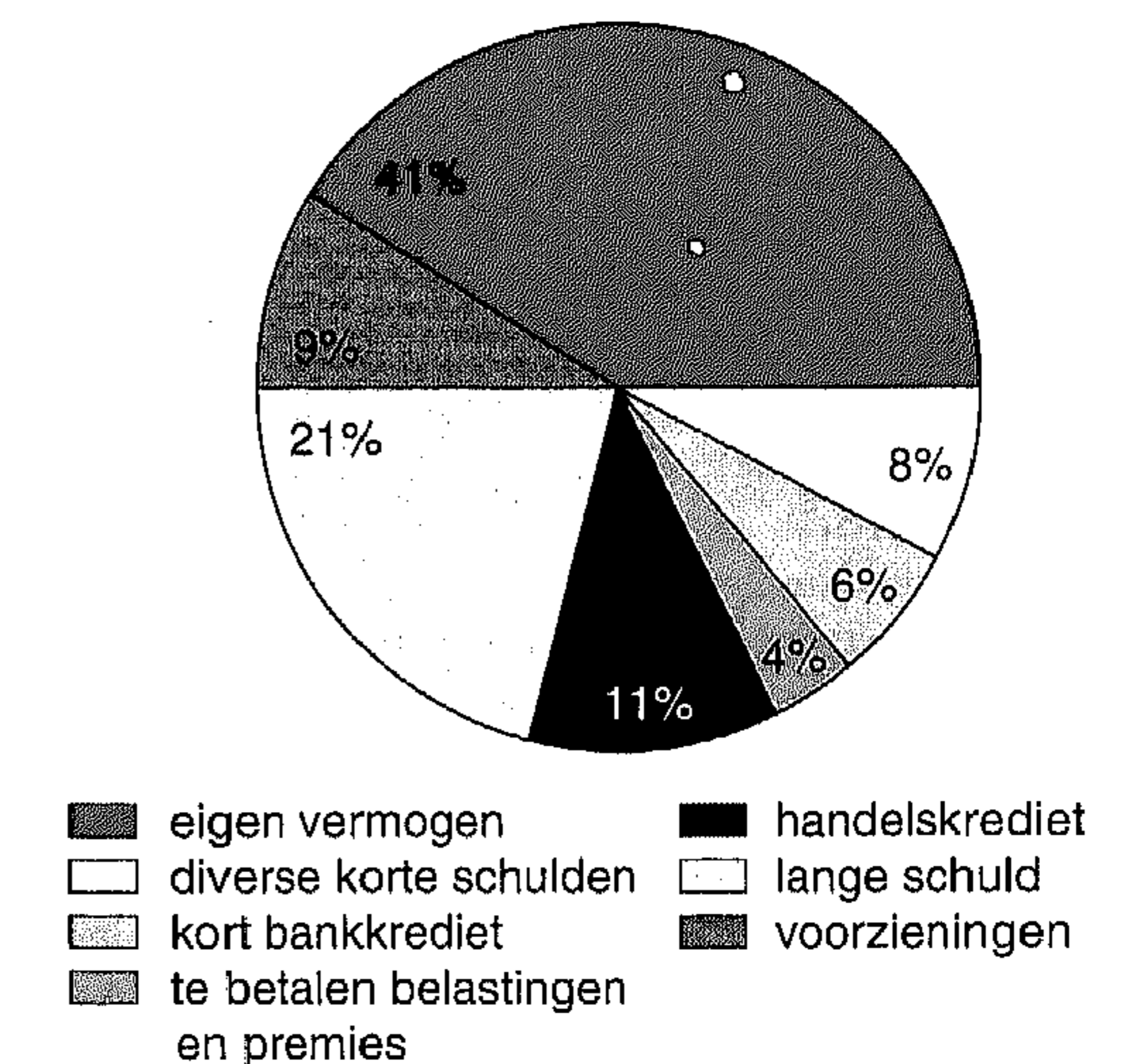
Dr. C.G. Koedijk

Drs. J.E.J. de Vrijer

De auteurs waren ten tijde van het enquête-onderzoek werkzaam bij de Studiedienst van de Nederlandsche Bank.

Figuur 1: Vermogensstructuur van bedrijven (procenten; gemiddelden van jaarultimo's 1985-1990)

Bron: CBS

Het betreft bedrijven met een balanstotaal van f 10 miljoen of meer. Schulden aan groepsmaatschappijen zijn hier niet meegerekend.

een jaar. Uit een verdere uitsplitsing van de kortlopende schulden blijkt dat het korte bankkrediet slechts circa een vijfde daarvan uitmaakt. Het kwantitatieve belang van kort bankkrediet is dus minder groot dan dat van handelskredieten en belasting- en premieschulden, die tezamen de helft van de kortlopende schulden voor hun rekening nemen.

Daarbij kan echter aangetekend worden dat het economische belang van kort bankkrediet verder reikt dan het guldenbedrag alleen. Bedacht zij immers dat handelskredieten en belasting- en premieschulden min of meer spontaan meegroeien met de bedrijfsomzet, terwijl dat bij bankkrediet in veel mindere mate het geval is. Voor bankkrediet is immers een kredietovereenkomst nodig. Als de bedrijfsomzet en de financieringsbehoefte toenemen moeten de bedrijven daadwerkelijk een groter beroep op de banken doen. Mocht dat beroep om de een of andere reden niet of niet volledig worden ingewilligd (*kredietrantsoenering*), dan rest als alternatief veelal niet anders dan minder hard te groeien of zelfs in te krimpen. Rechtstreekse financiering op de geldmarkt is voor de meeste - kleinere -

bedrijven immers geen reëel alternatief voor kort bankkrediet. Het korte bankkrediet vervult derhalve een belangrijke rol in de conjunctuurcyclus, omdat de groeimogelijkheden van bedrijven er in belangrijke mate van af kunnen hangen. Op het fenomeen van de kredietrantsoenering wordt in dit artikel nog dieper ingegaan.

Sedert een aantal jaren rapporteert het bankwezen maandelijks aan de Nederlandsche Bank (DNB) de stand van hun korte bankkrediet aan bedrijven, de zogenoemde kortlopende vorderingen op particuliere bedrijven.² Onder kortlopend wordt in de DNB-statistiek een oorspronkelijke looptijd van minder dan twee jaar verstaan. Kort bankkrediet kent drie vormen: kredieten in rekening-courant, vaste voorschotten en geldmarktpapier. Deze kredietvormen dragen globaal de volgende kenmerken.³ Bij *rekening-courantkrediet* komt een bedrijf met de bank een limietbedrag overeen tot welke het op zijn bankrekening debet ('rood') mag staan. Het bedrijf mag in beginsel voor onbepaalde tijd op deze faciliteit trekken. *Vaste voorschotten* worden daarentegen voor een vaste termijn verstrekt. Bij kort bankkrediet aan bedrijven in de vorm van *geldmarktpapier* gaat het vooral om 'Commercial Paper' dat door banken gekocht wordt. Rekening-courantkrediet is verreweg de grootste component van het korte bankkrediet in Nederland. Eind 1990 maakte het ruim tweederde daarvan uit. Vaste voorschotten komen als tweede, met een aandeel van 30%. Ten slotte is geldmarktpapier kwantitatief gezien nog een onbelangrijke vorm van kort bankkrediet, met een aandeel van 1%.

Representatief beeld

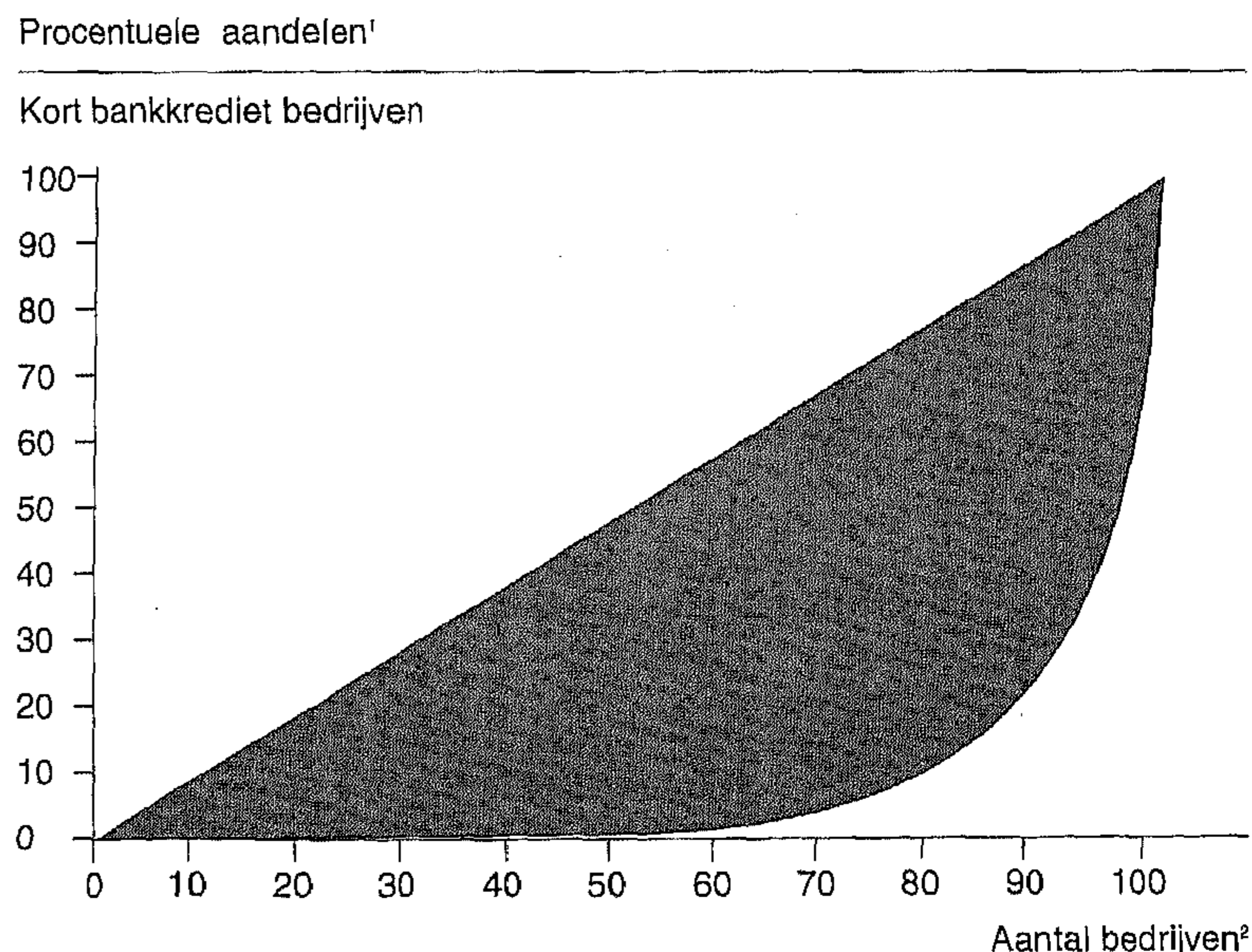
Thans worden de uitkomsten van de enquête onder de ruim 1.800 bedrijven met betrekking tot het gebruik van kort bankkrediet door bedrijven gepresenteerd. Onder kort bankkrediet is daarbij verstaan: rekening-courantkrediet en vaste voorschotten van de bank met een oorspronkelijke looptijd van minder dan twee jaar. Eerst wordt het gebruik van kort bankkrediet door bedrijven verkend, daarna worden de factoren die de vraag naar bankkrediet door bedrijven bepalen in kaart gebracht. Vervolgens wordt de mate waarin bedrijven ooit te maken hebben gehad met kredietrantsoenering geïnventariseerd. Ten slotte wordt het aflossingsgedrag besproken.

Voorafgaande aan de bespreking van de uitkomsten is het wellicht op zijn plaats nog even iets te zeggen over de representativiteit van de enquête onder bedrijven. In de eerste plaats zijn de samenstelling - naar bedrijfsgrootte en bedrijfstak - en de omvang van de steekproef (ruim 1.800) zodanig gekozen, dat een zo representatief mogelijk beeld van de werkelijke bedrijvenpopulatie in Nederland kon worden verkregen. In de tweede plaats is de steekproef herwogen op basis van de werkelijke populatiesamenstelling. Hierdoor zijn de uit de steekproef verkregen frequentieverdelingen interpreteerbaar alsof zij uit de populatie zijn getrokken⁴.

Fors aandeel grotere bedrijven

Banken verstrekken kort krediet aan bedrijven uit allerlei grootteklassen. Omdat het bij kredieten aan grotere bedrijven veelal om forse bedragen gaat, nemen *grotere bedrijven* een relatief groot deel van de kredietportefeuille van banken in beslag. Blijkens de enquête had slechts 8% van alle bedrijven eind 1990 20 of meer werkzame personen, maar beschikten deze over maar liefst 44% van het in totaal uitstaande bedrag aan kort bankkrediet. Er zijn echter veel meer kleine bedrijven dan grote, zodat qua aantallen de *kleinere bedrijven* de bulk van de kredietportefeuille van banken uitmaken. De scheve verdeling van het korte bankkrediet over bedrijven wordt treffend geïllustreerd door de Lorenz-curve in figuur 2, die is gebaseerd op de enquête. De 'dikke buik' die deze curve aftekent ten opzichte van de diagonaal, geeft aan dat het bij het overgrote deel van de kredieten aan bedrijven gaat om slechts kleine bedragen en bij enkele kredieten om zeer grote. In het vervolg van onderhavige analyse wordt waar relevant onderscheid tussen grote en kleine bedrijven gemaakt, teneinde te kunnen achterhalen of en in hoeverre het gebruik van kort bankkrediet door bedrijven verschilt naar grootteklassen.

Figuur 2: Lorenz-curve: de verdeling van het korte bankkrediet over bedrijven (eind 1990)

1. Het korte bankkrediet van bedrijven en het aantal bedrijven zijn uitgedrukt als percentage van hun respectievelijke totalen.
2. Gerangschikt naar de absolute omvang van hun korte bankkrediet.

Eind 1990 had 40% van de bedrijven kort bankkrediet opgenomen. Onder de grotere bedrijven bevonden zich relatief meer bedrijven met kort bankkrediet dan onder de kleinere bedrijven. Zo had slechts 29% van de eenpersoonsbedrijven eind 1990 bankkrediet opgenomen, tegen 56% van de bedrijven met honderd of meer werkzame personen (tabel 1).

Naar bedrijfstakken beschouwd, maakten relatief meer bedrijven in de industrie en in de groothandel (49% respectievelijk 52% van de desbetreffende bedrijven) gebruik van kort bankkrediet dan gemiddeld. In die bedrijfstakken komen dan ook relatief veel grotere bedrijven voor. Er zijn ook bedrijven die nog nooit kort bankkrediet hebben gebruikt. Had 60% van alle bedrijven eind 1990 geen kort bankkrediet opgenomen, 30% kon zich zelfs niet herinneren in het verleden ooit een beroep op kort bankkrediet te hebben gedaan. Van de eenpersoonsbedrijven had zelfs 42% nooit bankkrediet gebruikt.

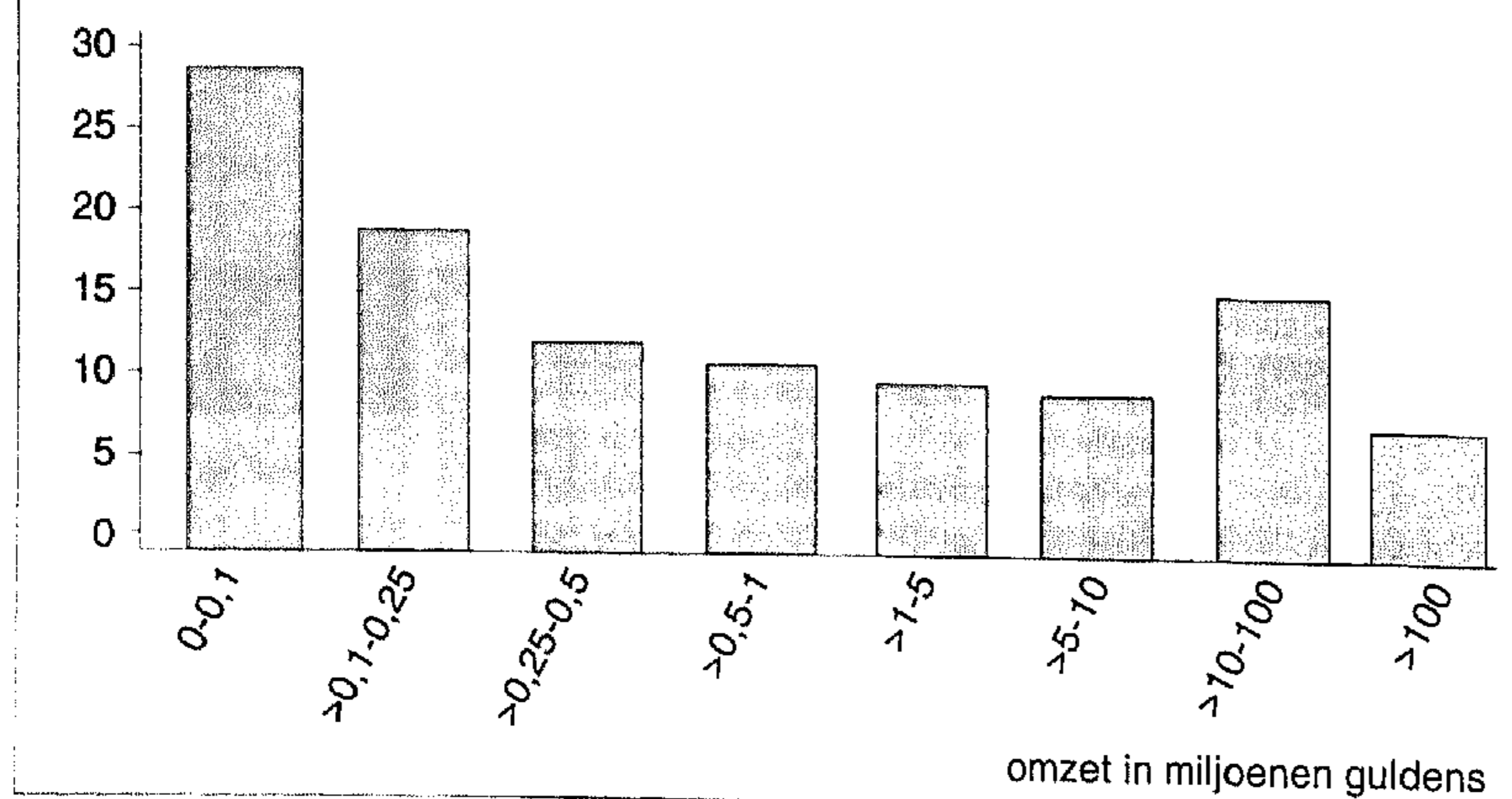
Tabel 1: **Bedrijven met kort bankkrediet**
(pct. van het aantal bedrijven)

	Eind 1990 bankkrediet opgenomen	Nooit bankkrediet nodig gehad
Werkz. pers.		
1	29 (12,5)	42
2-19	44 (9,7)	25
20-99	45 (8,1)	24
100+	56 (7,3)	31
Totaal	40 (10,5)	30

Tussen haakjes staat per grootteklasse vermeld de totale omvang van het eind 1990 door bedrijven opgenomen korte bankkrediet, uitgedrukt als percentage van de gezamenlijke bedrijfsomzet van de desbetreffende bedrijven in 1990.

De bedrijven die eind 1990 kort bankkrediet hadden opgenomen, deden dat voor een bedrag ter grootte van 10,5% van hun gezamenlijke omzet. Achter dit gemiddelde gaan grote verschillen schuil. Zo neemt het percentage kort bankkrediet af naarmate het bedrijf groter is. Voor eenpersoonsbedrijven bedroeg het percentage 12,5%, tegen 7,3% voor bedrijven met honderd of meer werkzame personen. Dus, grotere bedrijven maken *relatief meer gebruik* van kort bankkrediet, maar in verhouding tot hun omzet gaat het daarbij wel om *kleinere bedragen*. In de detailhandel, waar relatief veel kleine bedrijven voorkomen, ligt de omvang van het korte bankkrediet in procenten van de omzet daarentegen

Figuur 3: **Omvang van het korte bankkrediet naar omzetklasse, 1990**
(procenten van de omzet, gewogen gemiddelden per klasse)

hoger dan het gemiddelde (15,7% van de omzet).

Ook indien de bedrijfsgrootte afgemeten wordt aan de omzet, blijkt de kredietomvang verhoudingsgewijs af te nemen naarmate het bedrijf groter is (figuur 3). Bedrijfjes die in 1990 een omzet hadden tot en met een ton, hadden eind 1990 voor een bedrag van 29% van hun gezamenlijke omzet aan kort bankkrediet opgenomen. Bij bedrijven met een omzet van meer dan honderd miljoen gulden bedroeg dat percentage minder dan 7%. Dit suggereert dat de behoefte aan kort bankkrediet minder dan proportioneel met de omzet toeneemt. Hier voor zijn verschillende redenen te bedenken. In de eerste plaats treden in de behoefte aan bankkrediet schaalvoordelen op, zoals dat ook het geval is bij de behoefte aan liquide middelen van bedrijven.⁵ Ten tweede hebben grotere bedrijven gemakkelijker toegang tot de vermogensmarkt, die tot op zekere hoogte als alternatief voor kort bankkrediet kan dienen. Voor kleinere bedrijven vormt de openbare vermogensmarkt overigens veelal geen reëel alternatief voor kort bankkrediet, aangezien de vaste kosten die aan een dergelijke financieringswijze zijn verbonden relatief hoog zijn. Ten slotte is het mogelijk dat de limieten die banken stellen ten aanzien van het bedrag dat aan één en hetzelfde bedrijf mag worden geleend, minder dan evenredig variëren met de omzet van de desbetreffende bedrijven.

Bepalende factoren

In theorie is de kredietvraag van bedrijven in de eerste plaats afhankelijk van de omzet, die in belangrijke mate de financieringsbehoefte uit hoofde van de bedrijfsvoering bepaalt. De omzet is een belangrijke, maar niet de enige factor die een rol speelt bij de hoeveelheid kort bankkrediet die bedrijven aantrekken. De hoogte van de rente die voor het krediet moet worden betaald, heeft eveneens invloed op de hoeveelheid krediet die gevraagd wordt. Ten slotte wordt het korte bankkrediet vooral gebruikt om tijdelijke liquiditeitsstekorten op te vangen. Indien de liquiditeitspositie zich weer herstelt, wordt het bankkrediet doorgaans meteen weer afgelost. De liquiditeitsbufferfunctie van bankkrediet houdt in dat een stijging van de winst en de voorraad liquide middelen een daling van de vraag naar kort bankkrediet tot gevolg hebben.

In Nederland zijn verschillende empirische deelstudies verricht die specifiek betrekking hebben op de vraag naar kort bankkrediet door bedrijven.⁶ Daaruit komen de *bedrijfsomzet* en de *investeringen* als belangrijkste verklarende variabelen naar voren. De rente op bankkrediet speelt een significante rol maar een gemeenschappelijke bevinding is dat de *rentegevoeligheid* van kort bankkrediet *zeer gering* is. Ook in Nederlandse macro-econometrische modellen valt de geringe rente-elasticiteit van de vraag naar kort bankkrediet door bedrijven op. Zo bedraagt in MORKMON II zowel de korte- als de lange-termijn rente-elasticiteit van de vraag naar kort bankkrediet door bedrijven $-0,04$.⁷

In de enquête is een vraag gesteld naar de facto-

ren die de *omvang* van het bankkrediet bepalen⁸. Van de bedrijven kon 31% geen factoren noemen, veelal omdat zij nooit, of sinds lang niet meer, bankkrediet nodig hadden gehad. Blijkens tabel 2 worden de omzet en de investeringen twee keer zo vaak genoemd als bepalende factoren voor de hoeveelheid bankkrediet als het renteniveau. Deze uitkomst lijkt in overeenstemming met eerder genoemde empirische studies. Ook spelen het liquiditeitsbezit van bedrijven en de eisen die de banken stellen, bijvoorbeeld in de vorm van extra zekerheden, een rol voor de hoeveelheid kort bankkrediet. De doelstelling van het bedrijf ten aanzien van zijn vermogensverhoudingen wordt relatief weinig genoemd.

Tevens is aan de bedrijven gevraagd aan te geven in welke *richting* de genoemde factoren de hoeveelheid bankkrediet beïnvloeden. De omzet en de investeringen oefenen, zoals verwacht mag worden, vooral een opwaartse invloed op de kredietvraag uit. Het renteniveau heeft in de meeste gevallen een neerwaartse invloed op de vraag naar kort bankkrediet. Het liquiditeitsbezit kan, volgens de bedrijven die deze factor noemen, zowel een positieve als een negatieve invloed op de kredietomvang uitoefenen. Hierbij spelen vermoedelijk twee tegengestelde effecten een rol: enerzijds betekent een hoger liquiditeitsbezit dat bankkrediet kan worden afgelost, anderzijds kan een verbetering van de liquiditeitspositie van een bedrijf er toe leiden dat tegen gunstiger voorwaarden nieuw bankkrediet kan worden aangetrokken. Onder welke omstandigheden liquiditeiten worden gebruikt om bankkrediet af te lossen, komt verderop in dit artikel nog nader aan de orde. De eisen die banken stellen, komen naar voren als factor die vooral een neerwaarts effect op de kredietomvang heeft, zij het dat de mogelijkheid van een positieve invloed nog door verrassend veel bedrijven wordt genoemd. Met het stellen van kredietvoorwaarden zoals zekerheden en vermogens-eisen proberen de banken te voorkomen dat bedrijven al te lichtvaardig bankkrediet opnemen. De hoeveelheid krediet wordt dan ten dele gerantsoeneerd met behulp van niet-rentevoorwaarden. Hierop wordt nu nader ingegaan.

Kredietrantsoenering

Van kredietrantsoenering is volgens de gangbare definitie sprake als op de kredietmarkt bij de vigerende marktrente een vraagoverschot bestaat, zonder dat de rentevoet hierdoor stijgt. Met andere woorden, prijsaanpassing blijft uit en in plaats daarvan treedt hoeveelhedaanpassing op. Dat de rente zich niet aanpast is volgens de theorie het gevolg van het feit dat banken onder bepaalde omstandigheden de rentevoet niet willen of kunnen verhogen. De belangrijkste reden die in de literatuur wordt genoemd, is het bestaan van een *asymmetrische informatiestructuur* op de kredietmarkt.⁹ Asymmetrische informatie betekent in dit geval dat banken in het algemeen over minder informatie omtrent de kwaliteit van een lening beschikken dan

Tabel 2: Factoren, bepalend voor de omvang van het bankkrediet (pct. van het aantal bedrijven dat factoren noemt)

Factoren	Invloed			
	Totaal	Opwaarts	Neerwaarts	Weet niet
Omzet	59	39	18	2
Investeringen	57	48	7	2
Renteniveau	27	10	17	—
Liquiditeitsbezit	33	15	17	1
Eisen die banken stellen	29	11	15	3
Vermogensverhoudingen	15	7	8	—

kredietvragers; het kan daarbij onder andere gaan om kennis omtrent de kredietwaardigheid van het bedrijf en de risico's die zijn verbonden aan de bedrijfsvoering. Asymmetrische informatie kan leiden tot wat in de theoretische literatuur bekend staat als 'moral hazard' en 'adverse selection'. Dit vereist enige toelichting.

Met *moral hazard* wordt bedoeld dat een verhoging van het rentetarief kredietvragende bedrijven ertoe aanzet om investeringsprojecten met een hoger risico te entameren. Bedrijven die dit gedrag vertonen, handelen niet irrationeel; ze weten immers dat indien het project goed uitpakt, zij de hogere winst toucheren, terwijl in het omgekeerde geval dat het project flopt de bank een onevenredig groot aandeel in het verlies (de lening) draagt. Banken zullen het rentetarief volgens de rantsoeneringstheorie niet te veel willen verhogen, omdat dit door het moral hazard-gedrag van de kredietvragers uiteindelijk tot een hogere gemiddelde risicograad van de kredietportefeuille zou leiden. Beter dan door middel van renteverhoging kan de bank dit moral hazard-probleem te lijf gaan door aanvullende voorwaarden zoals zekerheidsstelling te eisen en grenzen aan de kredietverlening te stellen.

Adverse selection volgt uit het zogenoemde 'lemon'-principe dat de prijs bij asymmetrische informatie naast een allocatiefunctie ook een informatiefunctie heeft.¹⁰ Als banken moeilijk onderscheid kunnen maken tussen goede en slechte kredietvragers, kan het gebeuren dat er bij de tariefstelling onvoldoende gedifferentieerd wordt tussen kredietvragers met een hoog en een laag risico. Dit gebrek aan tariefdifferentiatie kan betekenen dat goede, risicomijdende kredietvragers de rente voor krediet te hoog vinden en daarom afhaken, terwijl risicozoekende kredietvragers die vinden dat de rente een (meer dan) redelijke risicovergoeding weerspiegelt, bij de bank blijven. Evenals moral hazard brengt adverse selection met zich dat een renteverhoging een stijging van de gemiddelde risicograad van de kredietportefeuille tot gevolg heeft ('Bad borrowers drive out good borrowers'). Al met al kan het dus vanuit het oogpunt van de bank rationeel zijn om de rente constant te houden ondanks het bestaan van een vraagoverschot.

De bestaande literatuur op het gebied van kredietrantsoenering wordt gekenmerkt door veel the-

orie en weinig empirisch onderzoek. Empirische toetsing is dan ook geen eenvoudige zaak. De weinige empirische onderzoeken die beschikbaar zijn, geven geen eenduidige uitkomsten, en zijn voornamelijk afkomstig uit de Verenigde Staten.¹¹ Empirisch onderzoek naar kredietrantsoenering in Nederland is er nauwelijks.¹² Vaak wordt evenwel beweerd dat Nederlandse bedrijven nog steeds de schrik in de benen hebben van het begin van de jaren tachtig, toen ze niet altijd het bankkrediet gekregen zouden hebben waar ze om vroegen. Toentertijd was de vermogenspositie van bedrijven sterk uitgehold door de jarenlang slechte winstgevendheid en spoelde er een faillissementsgolf over het bedrijfsleven. Doordat banken de risico's van wanbetaling toen relatief groot achtten waren ze vanzelfsprekend enigszins terughoudend met het verstrekken van nieuwe kredieten, met name aan bedrijven waarvan de solvabiliteitspositie slecht was.

In de enquête is de gelegenheid te baat genomen om een indruk te krijgen in welke mate bedrijven in Nederland geconfronteerd worden met kredietrantsoenering. Aan de bedrijven is gevraagd of ze wel eens problemen hadden ondervonden met het verkrijgen van kort bankkrediet. Van de bedrijven die in het verleden kort bankkrediet nodig hebben gehad, zegt 22% wel eens problemen te hebben ondervonden bij het verkrijgen daarvan (tabel 3). Met 'problemen' wordt daarbij vooral bedoeld dat bedrijven niet het krediet kregen waarom zij vroe-

gen, ook al waren zij bereid geweest om daarvoor een hogere prijs (rente) te betalen. Zulke problemen blijken vaker voor te komen onder kleinere bedrijven dan onder grotere. Bij de eenpersoonsbedrijven heeft 31% wel eens problemen ondervonden bij het aantrekken van kort bankkrediet, tegen 8% bij de grootste bedrijven. Vooral onder bedrijven die – in 1990 – in een verliessituatie verkeerden, hebben er relatief veel (44%) problemen met het aantrekken van kort bankkrediet gehad.

Van de bedrijven die in het verleden wel eens problemen hebben ondervonden met het aantrekken van kort bankkrediet, stelt bijna de helft (48%) nog steeds terughoudend te zijn om een beroep op banken te doen. Wel blijkt deze terughoudendheid af te nemen naarmate het bedrijf groter is. Zo is 57% van de probleemgevallen onder de eenpersoonsbedrijven nog steeds terughoudend, tegen 19% van die onder de bedrijven met honderd werkzame personen of meer.

De uitkomsten suggereren dat kleinere bedrijven vaker kredietrantsoenering ondervinden dan grotere bedrijven. Wellicht speelt hierbij een rol dat grotere bedrijven, doordat hun produktiepakket over het algemeen meer gediversifieerd is dan dat van kleine bedrijven, een minder groot bedrijfsrisico lopen. Maar ook weerspiegelt de geringere kredietrantsoenering vermoedelijk het feit dat de bankklant-relatie doorgaans verschilt tussen kleinere en grotere bedrijven. Banken hebben graag een of meer grote klant(en) in hun portefeuille, en doen daarom in individuele gevallen misschien ook meer hun best om ze te behouden. Daarbij zal een belangrijke rol kunnen spelen dat in het algemeen meer informatie over grotere bedrijven beschikbaar is, die bovendien gemakkelijker te verkrijgen is en tegen relatief geringere kosten.

Aflossingsgedrag

Zoals hierboven al is aangegeven, kan kort bankkrediet, naast de voorraad liquide middelen, fungeren als *liquiditeitsbuffer* om tijdelijke schommelingen in de kasstroom op te vangen. In het algemeen wordt kort bankkrediet opgenomen ingeval van tijdelijke liquiditeitstekorten en weer afgelost, indien de liquiditeitspositie weer hersteld is. Uit figuur 4 blijkt dan ook dat het percentage bedrijven dat eind 1990 bankkrediet had opgenomen, lager ligt naarmate sprake was van een hoger liquiditeitsbezit.

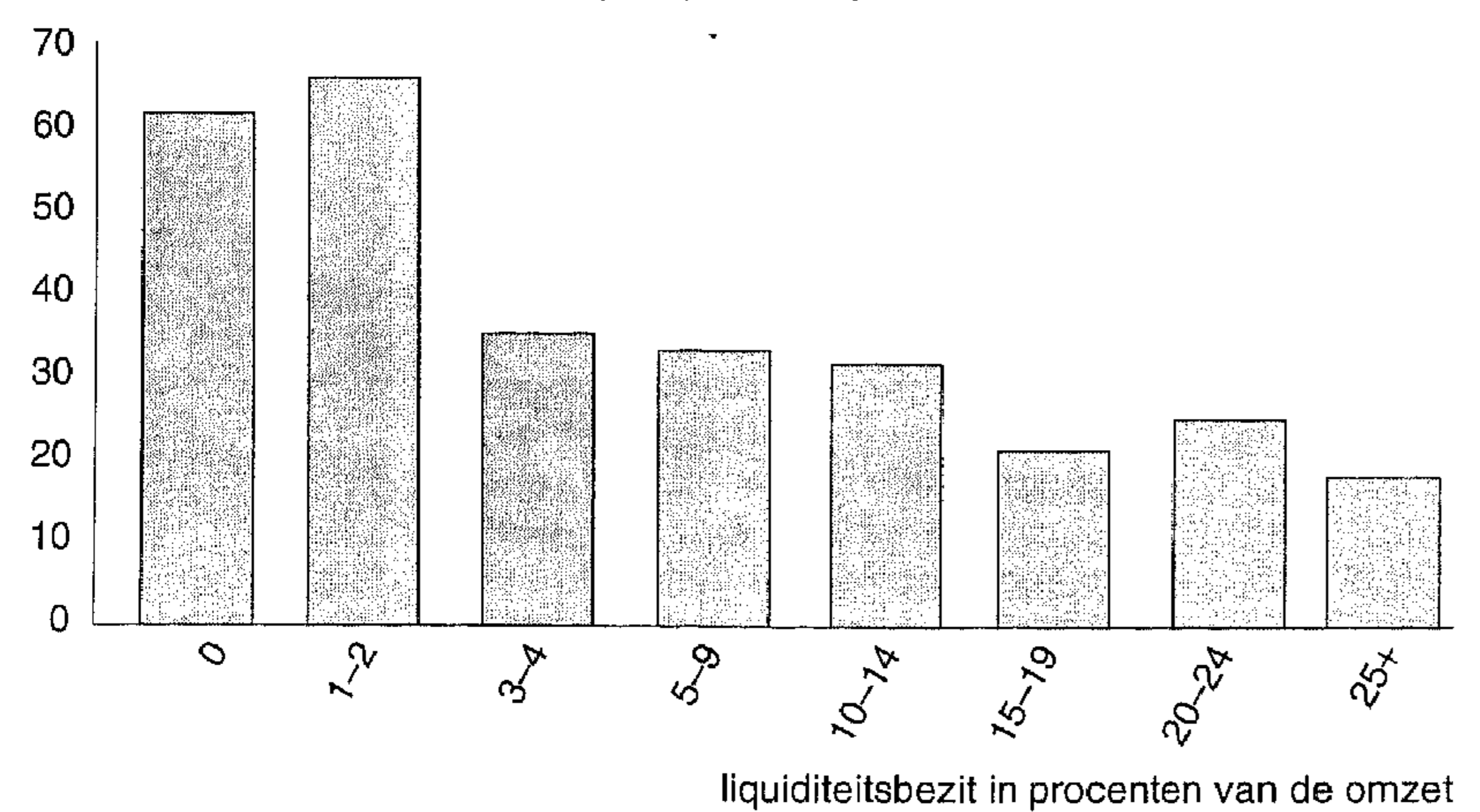
In de enquête is nader ingegaan op het aflossingsgedrag van bedrijven ten aanzien van het korte bankkrediet. Van de bedrijven die eind 1990 kort bankkrediet hadden opgenomen, zegt ruim de helft liquiditeitsoverschotten ook te gebruiken om dit af te lossen. Ruim 40% van de bedrijven die liquiditeitsoverschotten gebruiken om bankkrediet af te lossen heeft een doelstelling voor de op langere termijn gewenste omvang van het korte bankkrediet; de helft van deze bedrijven wil het korte bankkrediet zelfs geheel aflossen.

Het al dan niet gebruiken van liquiditeiten voor het aflossen van kort bankkrediet houdt vooral verband met de beschikbaarheid van liquiditeitsover-

Tabel 3: **Problemen bij het verkrijgen van kort bankkrediet**
(pct. van het aantal desbetreffende bedrijven)

Werkzame personen	Ja	Waarvan nog steeds terughoudend om kort bankkrediet op te nemen
	1	31
2-19	20	47
20-99	16	20
100+	8	19
Totaal	22	48

Figuur 4: **Bankkrediet en liquiditeitsbezit, 1990** (aantal bedrijven met kort bankkrediet in pct. per klant)

Tabel 4: Wat bepaalt gebruik liquiditeiten voor aflossing kort bankkrediet?
(pct. bedrijven met kort bankkrediet)

Beschikbaarheid liquiditeitsoverschot	62
Afhankelijkheid van nieuw bankkrediet bij toekomstige financiering	20
Mogelijkheid van wijziging condities voor nieuw bankkrediet in de toekomst	11
Wijziging rentestand	11
Vermogensstructuur	10

schotten (tabel 4). Daarnaast streven bedrijven ernaar de *afhankelijkheid* van nieuw bankkrediet in de toekomst zoveel mogelijk te *vermijden*. Bij dit streven naar onafhankelijkheid van bankkrediet spelen het risico van wijzigingen in de rentestand en mogelijke zwaardere leningcondities (kredietrantsoenering) in de toekomst een rol. Ten slotte worden de gevolgen van kredietaflossing voor de vermogensstructuur door een beperkt aantal bedrijven in overweging genomen.

Conclusie

Uit het onderzoek komt naar voren dat 70% van de bedrijven wel eens kort bankkrediet nodig heeft gehad. Grotere bedrijven maken eerder gebruik van kort bankkrediet dan kleinere bedrijven. Daar tegenover staat dat, gerelateerd aan de bedrijfsomzet, kleinere bedrijven voor relatief grotere bedragen aan bankkrediet opnemen. Van de factoren die de vraag naar bankkrediet van bedrijven bepalen worden de omvang van de omzet en die van de investeringen het meeste genoemd. De rente speelt een geringere rol. Ook worden de mate waarin banken zekerheden eisen en de eventuele doelstelling van het bedrijf ten aanzien van zijn vermogensverhoudingen in overweging genomen. Van de bedrijven die in het verleden wel eens bankkrediet nodig hebben gehad, heeft 22% ooit problemen ondervonden met het aantrekken van kort bankkrediet. Kleinere bedrijven hebben vaker met kredietrantsoenering te maken gehad dan grotere bedrijven, en zijn ook vaker nog steeds terughoudend om bij een bank aan te kloppen.

De functie als liquiditeitsbuffer van het korte bankkrediet komt uit het onderzoek duidelijk naar voren. Zo heeft het liquiditeitsbezit een neerwaartse invloed op de vraag naar kort bankkrediet en hebben bedrijven met een hoog liquiditeitsbezit veelal geen kort bankkrediet opgenomen. Soms lossen bedrijven echter niet meteen af als de liquiditeitspositie dat toe zou laten teneinde in de toekomst niet te snel weer afhankelijk te worden van nieuw bankkrediet. In dit verband worden als argumenten genoemd het risico van toekomstige wijzigingen in de rentestand en de leencondities. ❖

Noten

1. L. de Haan, C.G. Koedijk en J.E.J. de Vrijer, De Stijging van het Liquiditeitsbezit in de Jaren Tachtig: een Enquête onder Neder-

landse Bedrijven en Financiële Instellingen, Monetaire Monografieën nr. 12, DNB, Amsterdam, 1992. Hierin werden ook de uitkomsten van een ongeveer gelijktijdig gehouden enquête onder 33 financiële instellingen gepresenteerd. In dit artikel beperken we ons tot de enquête onder bedrijven, aangezien bleek dat financiële instellingen slechts sporadisch gebruik maken van kort bankkrediet.

2. DNB, Kwartaalbericht, Statistische bijlage, tabel 2.1.3.

3. Zie ook R.G.C. van den Brink, Bankkrediet, NIBE-serie Bank- en Effectenbedrijf nr. 15, Amsterdam, 1981.

4. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar L. de Haan, C.G. Koedijk en J.E.J. de Vrijer, op. cit.

5. Vergelijk bijvoorbeeld het model van Baumol waarin de elasticiteit van de geldvraag met betrekking tot de omzet een half bedraagt. W.J. Baumol, The transactions demand for cash: an inventory theoretic approach, Quarterly Journal of Economics, 66, november 1952, blz. 545-556.

6. Zie ook: M.M.G. Fase, Over bankkrediet en rentegevoeligheid, in: M.M.G. Fase (red.), Aspecten van Financiële Intermediatie, NIBE-katern 13, Amsterdam, 1990, blz. 25-37.

7. M.M.G. Fase, P. Kramer en W.C. Boeschoten, MORKMON II: Het DNB Kwartaalmodel voor Nederland, Monetaire Monografieën nr. 11, De Nederlandsche Bank NV, Amsterdam, 1990, met name blz.

66. Naast de korte rente zijn de investeringen, de winst en de lange rente als verklarende variabelen in de desbetreffende regressievergelijking opgenomen.

8. Er is gevraagd naar de factoren die het totale bankkrediet bepalen in plaats van het korte bankkrediet, omdat we wilden abstraheren van substitutie tussen kort en lang bankkrediet.

9. J.E. Stiglitz en A. Weiss, Credit rationing in markets with imperfect information, American Economic Review, 71, nr. 3, 1981, blz. 393-410.

10. G.A. Akerlof, The market for 'lemons': quality uncertainty, and the market mechanism, Quarterly Journal of Economics, 84, nr. 3, 1970, blz. 488-500. Goedkope tweedehands auto's zijn volgens dit principe per definitie brikken ('lemons').

11. Zie: D.M. Jaffee en F. Modigliani, A theory and test of credit rationing, American Economic Review, 59, 1969, blz. 850-872; C.W. Sealy, Credit rationing in the commercial loan market: estimates of a structural model under conditions of disequilibrium, Journal of Finance, 36, nr. 3, 1979, blz. 689-702; P. Kugler, Credit rationing and the adjustment of the loan rate: an empirical investigation, Journal of Macroeconomics, 9, nr. 4, 1988, blz. 505-525.

12. Dit onderzoek betreft dan ook nog niet direct het bestaan van kredietrantsoenering zelf. Zo onderzocht Draper de negatieve invloed van kredietrantsoenering op de Nederlandse investeringen en Wessels of er in Nederland restricties bestaan op het differentiëren van kredietvoorwaarden. D. Draper, Investeren, onzekere afzetverwachtingen en kredietrestricties, CPB Onderzoeksmemorandum nr. 76, 1991; R. Wessels, A Test of the Jaffee-Modigliani Theory of Credit Rationing, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 1982.